

Проблема дослідження еталонів як соціально-психологічних утворень при формуванні людського капіталу

Наталія Кочеткова

Кафедра психології, педагогіки і соціального управління,
Національний університет "Львівська політехніка",
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,
E-mail: natalya-askhatovna@yandex.ru

Abstract – The analysis of the concept "benchmark" or "standarts" in the study of human categorization process of the environment. Presents the characteristics of socio-psychological concept of the subsoil and given the difference between the concepts of stereotype and standard. Describes the role of benchmark in human capital formation. The goal is to prove the important role of standards in the regulation of our daily activities and decision-making. Theoretically proved crucial role of standards in the formation of human capital at the level of social and psychological mechanisms.

Ключові слова – еталон, образ, людський капітал, сприйняття, шаблон, соціальний капітал.

I. Вступ

Термін «еталон» використовується в загальній і соціальній психології, психофізиці і з його допомогою фіксують феномен досить різної природи. Формальне оприділення поняття «еталон» припускає його розуміння як точного взірця, що використовується для зрівняння, вимірювання з якимось іншим схожим об'єктом. Поява даного терміна в психології пов'язана з проблемою пояснення пізнання людиною навколишнього світу. В соціальній психології проблема еталонів розглядалась багатьма дослідниками, при чому в центрі уваги були різні аспекти цієї проблеми, а саме, когнітивні аспекти і шляхи формування еталонів як соціально-психологічних утворень. Однак, дана проблема не розглядалась в якості одного з ключових елементів у формуванні людського капіталу та не розглядалась у контексті розвитку поряд із формуванням однієї із фундаментальних категорій психології – образів. Актуальність дослідження еталонів в наш час загострюється тим, що зараз, як ніколи зростають вимоги до таких властивостей особистості, як її активність, спроможність самостійно приймати рішення в нестабільних ситуаціях і вирішувати життєві проблеми, коли від адекватності рішень і оцінок залежить успішність діяльності в будь-яких умовах.

II. Еталон, образ і шаблон

У теорії еталонів, що використовується в когнітивній психології, стверджується, що це є концепція розпізнавання стимулу шляхом порівняння викликаного ним нервового патерну, який зберігається в пам'яті внутрішньої репрезентацією (еталоном, шаблоном). При позитивному результаті порівняння (збігу викликаного і еталонного патернів)

відбувається впізнання (впізнавання) стимулу. Проблематичність і обмеженість цієї теорії пов'язані з тим, що в ній потрібна величезна кількість еталонів для розпізнавання. Наприклад, одна тільки літери «А», яка може бути написана і пред'явлена нескінченною кількістю способів [1].

Наступне визначення терміну «еталон» наводиться в Оксфордському тлумачному словнику по психології. За даним твердженням, еталон – це відправна точка або стандарт, на які спираються при прийнятті рішення, наприклад, точка відліку.

Загалом, термін «еталон» був запропонований в загальній психології Запорожцем А.В. в рамках розробки теорії перцептивних дій. Так, вважалось, що при розпізнанні навколишнього світу людина використовує створені у неї перцептивні образи для порівняння з ними нової інформації, котра надходить ззовні [3].

Ідея використання еталонів як «мірки» була запропонована А.А.Бодалевим для характеристики процесу міжособистісного сприйняття [4].

Загалом можна стверджувати, що еталони залишаються в нашій пам'яті і приймають неопосередковану роль при прийнятті рішень.

Питання наступне, яку ж роль тоді відіграють образи, котрі також існують в нашій пам'яті і чи можна їх ототожнювати із еталонами.

Вивчення формування образу навколишньої дійсності у свідомості людини, її функцій у поведінці і діяльності, його мозкових механізмів має виняткове значення. Розробка цієї проблеми не менш важлива і для вирішення прикладних завдань, які ставляться перед психологією суспільною практикою, особливо коли мова йде про психологічне забезпечення проектування діяльності людини.

Образи нерозривно пов'язані із нашою уявою. Характеризуючи уяву з боку його механізмів, необхідно підкреслити, що його сутність становить процес перетворення уявлень, створення нових образів на основі наявних. Звідси випливає, що формування образів це також активний когнітивний процес [5]. Суб'єктивність образу включає момент упередженості, залежність образу від потреб, мотивів, мети, установок, емоцій людини тощо. Як і в еталонах, емоційні стани здатні трансформувати психічний образ і, збільшуючи суб'єктивну вагу тих або інших параметрів, порушувати його наочну логіку, а значить, і трансформувати його значення.

Наступним синонімічним поняттям до еталонів є термін «шаблон». Термін «шаблон» у перекладі з німецької мови *schablone* – зразок або модель. Шаблон – за визначенням енциклопедичного словника, — це зразок або штамп для наслідування [6]. Подібне тлумачення несе помітний відтінок недоброякісності або вторинності. Шаблон — це матриця, здібна до необмеженого відтворення клонів.

Поверхнева схожість трьох вищеописаних понять існує, однак процес формування і наступне відтворення абсолютно різняться. Якщо поняття шаблон носить більш «інженерний характер», то поняття

образу – психологічний характер, а еталон в свою чергу поняття комбіноване.

III. Людський капітал і система еталонів

У всі часи людський капітал був продуктом наукової думки, психолого-педагогічної та соціальної практики. Людина в усі часи навмисно і осмислено формувалася під реалії свого часу на основі теоретичних моделей, покладених в основу навчання і виховання. Для характеристики людського капіталу за основу було взято базову психологічну модель людського капіталу, оснований на теорії системного опису професора В.А.Ганзена [7]. Детально розглядаючи цю модель, людський капітал складається з 4-х основних блоків, а саме: життєздатності, роботоспроможності, здатності до навчання і здатності до інновацій. Соціально-психологічні механізми присутні в кожному із цих комплексних понять. Наприклад, індивідуальні властивості людини «матеріалізуються» для оцінки людського капіталу. В якості оцінок виступають еталони, система еталонів. Еталони, в свою чергу, це не образи і не картинки, а ціла система признаков. Образи – відіграють ключову роль в процесі життєздатності людини і здатності до навчання. Так, зміст життя, образ життя, побут, ціль, пізнання, картина світу – це система образів, динамічно створених в процесі нашого розвитку. Загалом, еталони як соціально-психологічні утворення впливають на оцінку людиною соціальних об'єктів різного характеру.

Варто зосередити свою увагу на тому, що неминуче формування суб'єктивних еталонів в процесі нашої трудової діяльності.

Важливим компонентом людського капіталу є соціальні ресурси особистості, тобто закладений в людині потенціал соціальної взаємодії, його включеність у певну соціальну сферу.

Різні види людського капіталу та засоби їх формування взаємодіють. Довгий час базою соціального капіталу було багатство в натуральній або грошовій формі. Поряд з цим фактором велику роль у формуванні соціального капіталу грала і грає освіта, що забезпечує соціалізацію особистості. Освіта дає не тільки знання та вміння, що становлять основу інтелектуального капіталу, а й певний престиж в суспільстві, причому тим більший, чим більшим соціальним капіталом володіє відповідне освітній заклад. Сьогодні все більш виразно простежується зворотний вплив, наприклад участь у добровільчій діяльності (волонтерство), спонсорство, благодійність впливають на економічні результати, інтелектуальну або політичну кар'єру.

Система оціночних еталонів особистості та характер нечіткого лінгвістичного оцінювання використову-

ється в психолого-педагогічній практиці при формуванні мотиваційної сфери учнів з урахуванням виявлених вікових та індивідуальних властивостей у процесі оцінювання; у психологічному консультуванні, пов'язаному з допомогою при прийнятті рішення, оцінці та виборі альтернатив тощо.

Висновок

В даній статті автор намагався теоретично обґрунтувати поняття «еталон», у порівнянні із іншими поняттями, такими як «образ» і «шаблон». Наводилися спроби охарактеризувати соціально-психологічні механізми його формування та роль еталонів і місце в системі розвитку людського капіталу. В цілому, можна стверджувати, що на сьогоднішній день відчувається потреба в систематизації психологічних знань з проблеми оціночної діяльності людини, у розкритті загальнопсихологічних механізмів, які керують оціночними процесами людини, в розробці методичного інструментарію досліджень системи еталонів особистості, вікових змін цієї системи в процесі самовизначення людини, індивідуальних особливостей процесу оцінювання при прийнятті рішень. Недостатня розробленість проблеми на даний час, в епоху інформаційного суспільства і глобалізації підтверджують актуальність розгляду даного питання як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях.

References

- [1] The magazine "Psychology". Theory of standards Dictionary. [Online] Available http://www.psychology.su/slovar/t/teoriya_etalona/ / [Last Modified: 07 March 2013, 10:07].
- [2] National Psychological Encyclopedia. The Oxford Dictionary of Psychology / Ed. A.Rebera, 2002. Etalon. [Online] Available <http://vocabulary.ru/dictionary/487/word/yetalon>
- [3] Dutkevych T.V. Dytyacha psychologiya. [Online] Available http://pidruchniki.ws/12210605/psihologiya/sensornopertseptivnyy_rozvitok_ditini_vid
- [4] Bodalev A.A. Vospriyatie i ponimanie cheloveka chelovekom. M. Pedagogika. 1985
- [5] Biofail. Nauchno-informacionnyi jurnal. Mehanizm sozdaniya obrazov v voobrazenii cheloveka. [Online] Available <http://biofile.ru/psy/1638.html>
- [6] Encyklopedychnyi slovnyk. Shablon. [Online] Available <http://www.edudic.ru/bes/70689/>
- [7] Instytut politychnoi psychologii. Chelovecheskii capital. Bazovaya psychologicheskaya model chelovecheskogo kapitala. [Online] Available http://www.inspp.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=175&Itemid=29